

**ҮНЭТ ЦААС ГАРГАХ ЗАМААР ХУРИМТЛУУЛАХ ХӨРӨНГИЙН
ЗАРЦУУЛАЛТ, ТӨСЛИЙН ТАНИЛЦУУЛГА, ЭДИЙН ЗАСАГ ҮР АШГИЙН
ТООЦОО**

Шийдвэрлэвэл зохих асуудлууд

“Жаст Агро” ХХК нь өнөөдөр дотоодын төдийгүй гадны түншлэгчдийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг явуулж, улирлын шинж чанартай холбоотойгоор үүсдэг удаан хугацаагаар хөлдөөж хадгалах боломжийг бүрдүүлж чадсан. Гэсэн хэдий ч дараах зайлшгүй шийдвэрлэвэл зохих асуудлууд байгаа:

Мал бэлтгэлийн үйл ажиллагаа

- Жил бүр хамгийн багадаа 300 мянган толгой мал бэлтгэх бөгөөд тэдгээрийг мал эмнэлгийн хяналт, шинжилгээнд бүрэн хамруулах, хяналтыг улам сайжруулах;
- Малыг олон тоогоор хүлээн авах үед стандартаас доогуур жинтэй /тураалтай/ мал тушаагдах;
- Мал нядалгааны үед дайвар болон дотор эрхтэн хаягдаж, үрэгдэх, дутагдуулахгүй байхад тавигдах хяналтыг бүрэн хийж чадахгүй байх;

Санхүү, төлбөр тооцоо

Мал бэлтгэл нь улирлын шинж чанартай зохион байгуулагдах тул бэлэн мөнгөний хэрэгцээ 6-10 сарын хооронд их хэмжээгээр үүсдэг нь санхүүгийн жигд, тогтвортой байдалд нөлөөлж болзошгүй;

Компани нь дээрхи үйл ажиллагааны улмаас энэхүү хэрэгцээг хангах бэлэн мөнгөний хуримтлал хангалттай бий болж чадахгүй байх;

Удирдлагын ба дотоод хяналт

Удирдлагын мэдээллийн системийг хөгжүүлж, хэрэглээ болгох;
Гүйцэтгэлийн шалгуур үзүүлэлтийн тогтолцоог хөгжүүлж сайжруулах;

Шийдвэрлэх арга зам

Дээрхи үүсч, бий болж болзошгүй асуудлуудаас урьдчилан сэргийлэх, үүссэн ч түүний үзүүлэх нөлөө, үр дагаврыг бага байлгах арга зам нь стратегийн дунд шатны бизнес төлөвлөгөөг боловсруулж, үйл ажиллагааныхаа удирдлага, гүйцэтгэлийн шалгуур болгох юм. Мөн мал бэлтгэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, ингэснээр нэгжийн өртөг, зардлыг хямдруулах боломжийг бий болгоно. Мал бэлтгэлийн хэмжээг нэмэгдүүлэхийн тулд:

- Мал бэлтгэлийг эрт эхлүүлэх
- Нядалгааг өрсөлдөгч үйлдвэрүүдээс түрүүлж эрт эхлэх,
- Мал бэлтгэлийн үнийг зах зээлийн түвшинтэй уяж, уян хатан явуулах
- Мал бэлтгэлийн төлөөлөгч ажиллуулах

2011-2013 оны үйл ажиллагааны төлөвлөгөө ба санхүүгийн төсөвлөлт

Мал бэлтгэл, мах үйлдвэрлэл

- Жил тутамд бэлтгэх малын тоог 300 мянган толгойгоос бууруулахгүй.
- Энэ тоо нь байгалийн гамшиг, малын гоц халдварт өвчний дэгдэлт гарч болзошгүй тул эдгээрийн нөлөөллийг тооцоолсноор нийт үйлдвэрийн суурилагдсан хүчин чадал ашиглалтын хувийг 80 хувьд байлгахад хангалттай байна.

- Мал бэлтгэлийн үнийг аймаг орон нутгийн онцлогтой холбон уян хатан нөхцөлтэй байлгах бөгөөд дундажаар амьдын жингийн нэг кг тутамд 900-1000 төгрөг байлгах бөгөөд үйлдвэрт хөлөөр нь тууварлан авчирч тушаасан малчдад заасан жингээс давсан кг тутамд 50-100 төгрөгийн урамшуулал өгнө.

Мал бэлтгэл, мах үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа нь тухайн оны 6 дугаар сараас дараагийн жилийн 6 дугаар сар хүртэлхи хугацаанд он дамжиж явагддаг тул нэг бүтэн орчил буюу эргэлтээр энэхүү стратегийн дунд шатны бизнес төлөвлөгөөг тооцож хийсэн.

2011 онд нийт толгойн тоогоор 310, 2012 онд 316 мянган мал бэлтгэнэ. Энэ зорилт нь нийт суурилагдсан хүчин чадлын 80 хувиас дээш байгаа болно. Бид суурилагдсан хүчин чадлыг бүрэн ашиглах чадамжтай хэдий ч урьдчилан харж, тооцох боломжгүй байгалийн зуд, ган, малын гоц халдварт өвчний дэгдэлт зэрэг хүчин зүйлийг тооцох шаардлагатай байдаг ба энэ төрлийн үйл ажиллагаанаас хамааралтай эрсдэл нийт хүчин чадлын 20 хувиас хэтрэхгүй байна гэж үзсэн.

	2011 оны сарууд							2012 оны сарууд						
	7	8	9	10	11	12	Дүн	7	8	9	10	11	12	Дүн
Бэлтгэх малын тоо, төрлөөр														
Үхэр	4,500	10,200	10,700	10,200	3,400	1,000	40,000	4,500	10,200	10,700	9,700	6,900	2,500	44,500
Адуу	2,300	6,300	6,300	4,600	500	-	20,000	2,300	6,300	6,300	4,500	-	4,600	24,000
Хонь	12,000	12,000	12,000	12,000	87,000	95,000	230,000	12,000	12,000	12,000	12,000	87,000	105,000	240,000
Ямаа	-	-	-	-	-	20,000	20,000	-	-	-	-	-	20,000	20,000
Нэг толгойн амьдын жингээрх дундаж үнэ, мянган төгрөг														
Үхэр	270.0	270.0	270.0	270.0	270.0	270.0		283.5	283.5	283.5	283.5	283.5	283.5	
Адуу	252.0	252.0	252.0	252.0	252.0	252.0		257.6	257.6	257.6	257.6	257.6	257.6	
Хонь	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0	50.0		52.5	52.5	52.5	52.5	52.5	52.5	
Ямаа	36.0	36.0	36.0	36.0	36.0	36.0		36.8	36.8	36.8	36.8	36.8	36.8	
Нэг толгойд ноогдох бэлтгэл ажиллагааны зардал, мянган төгрөг														
Үхэр	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4		2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	
Адуу	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4		2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4	
Хонь	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4		0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	
Ямаа	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4		0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4	
Нэг тоо толгойн өртөг, мянган төгрөг														
Үхэр	272.4	272.4	272.4	272.4	272.4	272.4	-	285.9	285.9	285.9	285.9	285.9	285.9	-
Адуу	254.4	254.4	254.4	254.4	254.4	254.4	-	260.0	260.0	260.0	260.0	260.0	260.0	-
Хонь	50.4	50.4	50.4	50.4	50.4	50.4	-	52.9	52.9	52.9	52.9	52.9	52.9	-
Ямаа	36.4	36.4	36.4	36.4	36.4	36.4	-	37.2	37.2	37.2	37.2	37.2	37.2	-
Нийт өртөг, сая ₮	2,415.4	4,986	5,122.3	4,553.5	5,434.6	5,783.5	28,295.0	2,519.1	5,189.0	5,332	4,578	6,571.5	8,204.1	32,393.8
Үхэр	1,226.0	2,778.8	2,915.1	2,778.8	926.3	272.4	10,897.4	1,286.7	2,916.5	3,059.5	2,773.6	1,973.0	714.8	12,724.1
Адуу	585.2	1,603	1,602.9	1,170.4	127.2	-	5,088.7	598.1	1,638.2	1,638.2	1,170.2	-	1,196.2	6,240.8
Хонь	604.3	604.3	604.3	604.3	4,381.1	4,783.9	11,582.1	634.3	634.3	634.3	634.3	4,598.6	5,550.0	12,685.7
Ямаа	-	-	-	-	-	727.1	727.1	-	-	-	-	-	743.1	743.1

Хүснэгт 18. Мах бэлтгэх төлөвлөгөө

Мал бэлтгэх явцад тууварлалт, эм тариа, ээмэгний зардал гардаг бөгөөд тэдгээрийг өмнөх оны гүйцэтгэлээр нэг малд ногдуулж тооцсон. Малыг бөөнөөр нь худалдан авахаар худалдан авалтыг зохион байгуулна. Иймээс нэг толгой малыг худалдан авах үнэ өмнөх жилийнхээс өсөхгүй гэж үзэж өнгөрсөн оны хаалтын ханшаар тооцсон.

Нэг толгой малаас авах махны гарцыг 2010 онд хүрсэн түвшингээс бууруулахгүй байна.

Нийт үйлдвэрлэх тураг мах /тн/

Үзүүлэлтүүд		2011 он	2012 он
Нийт гулууз махны жин, тн	Үхэр	5,076.0	5,647.1
	Адуу	2,800.0	3,360.0
	Хонь	4,025.0	4,200.0
	Ямаа	320.0	320.0
Бүгд дүн		12,224.0	13,530

Хүснэгт 19. Тураг мах үйлдвэрлэл

Нэг толгой малаас авах махны гарцаар тооцсон нийт махны нэгжийн өртөг дундажаар 2314 төгрөг байна.

Нийт махны нэгжийн өртөг, төгрөг

Үзүүлэлтүүд	2011 он	2012 он
Мал бэлтгэлийн өртөг, сая.төгрөг	28,295.4	32,393.8
Нийт махны жин, тн	12,221.0	13,527.1
Нэг кг махны бэлтгэлийн өртөг, төгрөг	2,314	2,394

Хүснэгт 20. Махны нэгжийн өртөг

Мал бэлтгэлийн өртөг нь шууд материалын өртөгийг тодорхойлохгүй, учир нь өмнөх онд бэлтгэгдсэн махны өртөг нөлөөлдөг. Энэ өртгийг санхүүгийн төсөвлөлтийн хэсэгт шилжих өртөг гэж тооцсон. Иймээс мал бэлтгэлийн өртгийг малчдаас худалдан авах үнийн өсөлт байгаа эсхийг харуулах зорилгоор тооцож байгаа болно.

Борлуулалтын таамаглал

Борлуулалтын таамаглал нь экспортын, дотоодын буюу нөөцийн махны, дотор болон дайвар бүтээгдэхүүний гэсэн чиглэлээр хийгдэнэ.

Экспортын борлуулалтын хувьд урьдчилан хийгдсэн гэрээний үнээр буюу дундажаар 3395 төгрөг, дотоодын борлуулалт нь өнгөрсөн жилийн жижиглэнгийн борлуулалтын дундаж үнээр буюу 2900 төгрөгөөр тооцогдсон.

Борлуулалтын орлогын таамаглал, сая төгрөг

	2011-2012 он	2012-2013 он
Экспорт	29,387.5	32,825.0
Дотоодын борлуулалт	6,702.6	7,521.4
Бусад орлого	4,143.3	4,460.0
Нийт дүн	40,233.4	44,806.5

Махны бизнесийн мөнгөний урсгалын цикл нь хугацааны хувьд 12-15 сарын хугацааг хамарч үргэлжилдэг. Өөрөөр хэлбэл, 2010 оны 6 дугаар сард мал бэлтгэлд гаргасан мөнгө нь мөн оныхоо 9-12 сард мах болж, дараа оны шинэ мах өргөнөөр худалдаалагдаж эхлэх хүртэл хугацаанд арилжаалагдана. Шинэ мах өргөнөөр худалдаалагдаж эхлэх хугацаа нь ерөнхийдээ 9 дүгээр сар байдаг.

Иймээс 2010 онд мал бэлтгэл, маханд гарсан мөнгө дараагийн ээлжит мал бэлтгэл, махны үйлдвэрлэлийг санхүүжүүлэх хангалттай эх үүсвэр болж чаддаггүй.

Борлуулсан бүтээгдэхүүний өртгийг:

$$ББӨ = ББ_{\text{эхний үлдэгдэл}} + ДҮ_{\text{тайлант жилийн нийт}} - ББ_{\text{эцсийн үлдэгдэл}}$$

гэсэн аргачлалаар тооцсон. Учир нь, мал бэлтгэл, боловсруулалт, хадгалалтын нэг циклийн үргэлжлэх хугацаа, санхүүгийн тайлангийн жилийн үргэлжлэх хугацаа тохирдоггүйгээс борлуулсан бүтээгдэхүүний өртөг, тайлангийн жилийн мал бэлтгэлийн өртөг, боловсруулалтын зардлын дүнгээс зөрдөг.

Ашгийн таамаглал

Ашгийн таамаглалыг хийхдээ санхүүгийн тайлангийн хугацаагаар бус мал бэлтгэл, махны үйлдвэрлэлийн нэг удаагийн орчлын үргэлжлэх хугацаагаар 2011 оны 6 дугаар сарын 30-наас дараа оны 7 дугаар сарын 01-ний өдрөөр заагласан. Учир нь, санхүүгийн жилээр авахад мал бэлтгэлийн өртгийн хувьд зөрүү гардаг. Үүний шалтгааныг тайлбарлавал:

Тухайн санхүүгийн жилийн эхний хагас жилд борлогдож буй мах нь өмнөх онд бэлтгэгдсэн өөр өртөгтэй, сүүлийн хагас жилд борлогдож буй мах тухайн ондоо бэлтгэгдсэн мөн өөр өртөгтэй байдаг. Иймээс тухайн мал бэлтгэлийн үйл ажиллагаанаас хэрхэн амжилттай ажилласан бэ гэдгийг мэдэж байх үүднээс, мөн дараа дараагийн жилийн мал бэлтгэлийн үнийн талаар баримтлах бодлогыг тодорхойлох үүднээс мал бэлтгэлийн үйл ажиллагааны орчлоор тооцож төлөвлөх шаардлага хэрэгцээтэй байдаг.

Ашгийн таамаглал, сая төгрөг

	2011-2012 он	2012-2013 он
Борлуулалтын орлого	40,233.4	44,806.5
Нөөцийн махны урамшуулал	1,200.0	1,200.0
Борлуулсан бүтээгдэхүүний өртөг	30,327.5	34,290.2
Нийт ашиг	11,105.9	11,716.3
Удирдлага, маркетингийн зардал	1,987.8	1,977.6
Элэгдлийн зардал	1,754.3	2,279.7
Санхүүгийн зардал	4,787.0	842.0
Үйл ажиллагааны ашиг	2,576.6	7,020.5
Үйл ажиллагааны бус орлого, зардал	403.6	403.6
Татварын зардал	298.1	702.0
Цэвэр ашиг	2,682.1	6,318.5

Ашгийн таамаглалаар удирдлагын болон элэгдлийн зардал нь харьцангуй тогтмол шинжтэй байна.

Мөнгөн урсгалын таамаглал

“Жаст Арго” ХХК нь өмнөх онуудад бэлтгэсэн мах 6 дугаар сарын сүүлч гэхэд бүрэн борлогдож, хөлдөөгч агуулахуудад ямар ч мах, махан бүтээгдэхүүний үлдэгдэлгүй болж, технологийн дагуу цэвэрлэгээ, ариутгал хийн 7 дугаар сараас эхлэн мах хүлээн авахад бэлэн болсон байх ёстой. Мөнгөний урсгалын таамаглалын хугацааг мөн л мал бэлтгэлийн орчлоор зааглан авсан.

Үзүүлэлтүүд	2011 он	2012 он
Борлуулалтын орлого	3,678,772.73	11,201,457.93
Экспортын борлуулалтын орлого	7,150,000.00	55,062,500.00
Хадгалалтын орлого	76,291.27	76,291.27
Нядалгааны орлого	327,272.73	327,272.73
Нөөцийн махны урамшуулал	-	1,200,000.00
Үйл ажиллагааны зээл	935,750.21	1,976,221.46
НӨАТ-ын авлага	-	-
Бондын санхүүжилт	30,000,000.00	-
Мөнгөний орох урсгалын дүн	42,168,086.94	69,843,743.39
Үйл ажиллагааны зээл төлөлт	752,987.13	1,975,988.30
Эргэлтийн хөрөнгийн зээл төлөлт	-	-
Бонд эргэн төлөлт	-	30,000,000.00
Хөрөнгө оруулалт	-	-
Худалдан авалт	25,723,063.64	29,448,900.30
Худалдан авалтын НӨАТ	2,572,306.36	2,944,890.03
Үйлдвэрлэлийн нэмэгдэл зардал	3,801,858.85	4,998,901.19
Удирдлагын үйл ажиллагааны зардал	1,574,607.50	3,570,781.59
Борлуулалт, маркетингийн зардал	317,105.90	472,950.76
Үйл ажиллагааны зээлийн хүү	16,843.50	32,003.44
Эргэлтийн хөрөнгийн зээлийн хүү	-	-
Бондын зээлийн хүү	810,000.00	4,050,000.00
Бондын гаргалтын зардал	705,000.00	-
Урт хугацаат зээлийн хүү	-	-
Тооцсон татвар	(337,161.97)	1,310,289.78
Мөнгөний гарах урсгалын дүн	35,936,610.92	78,804,705.40
Элэгдлийн зардал	839,641.11	2,054,510.89
Мөнгөний цэвэр урсгал	7,071,117.13	(6,906,451.12)
Мөнгөний эцсийн үлдэгдэл	7,071,117.13	164,666.01

Мөнгөний урсгалын таамаглалаар 2011-2012 онд мал бэлтгэлийн үйл ажиллагаанд санхүүгийн эх үүсвэр хангалтгүй байгаа бөгөөд Үнэт цаас гаргагч нь тус хэрэгцээг олон нийтэд бонд гарган санхүүжүүлэхээр шийдвэрлэсэн. Тооцооллоор уг санхүүжилтийг бүрэн барагдуулж, дараагийн үйл ажиллагаанд хангалттай өөрийн санхүүгийн эх үүсвэрийг хуримтлуулах боломж бүрэн байна.

